

Корекційно-виховна робота дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху засобами АФВ

*Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ);
Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)*

Постановка наукової проблеми та її значення. За даними світової та вітчизняної статистики, кількість дітей із депривацією сенсорних систем із кожним роком збільшується. У зв'язку з цим актуальність розв'язання проблем корекційно-виховної роботи з дітьми з обмеженими можливостями слуху набуває величезного значення. Перед спеціальними школами й суспільством загалом стоять важливі й відповідальні завдання – забезпечити в процесі навчання та виховання всебічний гармонійний розвиток кожної дитини, мета якого – соціальна адаптація й інтеграція дітей з особливими потребами в суспільне життя [9, 10].

Корекція рухових порушень засобами фізичної культури є обов'язковим і важливим напрямом корекційно-виховної роботи в спеціальній школі, оскільки процес фізичного виховання значно впливає на розвиток особистісних якостей школярів із депривацією слуху [2, 6]. Процес фізичного виховання глухих дітей дуже складний. Лише при глибокому осмисленні всіх складників цього процесу можливо ефективно й правильно використовувати наявні в спеціалізованих корекційних школах можливості для успішної роботи з такими учнями [3].

Аналіз наукових джерел із фаху свідчить про впровадження різноманітних методик корекційно-виховної роботи засобами фізичного виховання в процесі рухової діяльності школярів із депривацією слуху (І. М. Бабій, 2002; О. В. Колишкін, 2004; Х. Є. Гурінович, 2006; Хмельницька А. В. 2006; І. П. Випасняк, 2007; Г. В. Кучеренко, 2007; З. Х. Ахмад Насраллах, 2008. М. Б. Оліяр, 2012; О. С. Афанасьєва, 2014 й ін.). Проте наявні методики організації фізичного виховання цієї категорії дітей зберігають епізодичний характер. Більшість цих теоретичних робіт і практичних рекомендацій дуже важливі, але часткові завдання, зорієнтовані переважно на окремі аспекти проблем адаптивного фізичного виховання (АФВ). Практично відсутні дослідження корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху засобами АФВ.

Мета дослідження – розкрити зміст корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку із депривацією слуху засобами АФВ спеціальних шкіл-інтернатів.

Методи дослідження – аналіз та узагальнення літературних джерел, аналіз досвіду передових фахівців галузі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Недоліки у фізичній підготовленості глухих дітей багато дослідників пояснюють не лише патологією органа слуху, але й функціональною занедбаністю рухового аналізатора й недосконалістю застосовуваної методики навчання фізичних вправ (Ю. А. Пеганов, 1998; Л. Д. Хода, В. К. Звездін, 2001; Л. Н. Ростомашвілі 2014 й ін.). Фізичне виховання є не тільки засобом зміцнення здоров'я, підвищення рухової підготовленості, а й потужним чинником корекції й компенсації порушених функцій. Проблема полягає також у тому, що дітьми з обмеженими можливостями слуху протягом дня не виконується фізіологічно необхідна кількість рухів, а нерационально організовані фізкультурно-оздоровчі заходи не дають потрібного ефекту в зміцненні здоров'я. Звідси – необхідність наукового обґрунтування фізичного виховання дітей із депривацією слуху, розробки засобів, методів і форм організації корекційно-виховної роботи з дітьми, котрі мають порушення слуху й мови [4, 5].

На думку А. А. Дмитрієва [5], під корекцією рухових порушень потрібно розуміти подолання, послаблення та переборення недоліків (порушень) у фізичному розвитку й рухових здібностей людини при здійсненні її всебічного фізичного розвитку. Переборення та згладжування дефектів розвитку пізнавальної діяльності й фізичного розвитку дитини визначається поняттям «корекційно-виховна робота», що являє собою систему комплексних заходів, педагогічних впливів на різні особливості аномального розвитку особистості в цілому, оскільки будь-який дефект негативно впливає не на окрему функцію, а знижує соціальну повноцінність дитини в усіх її проявах [5]. Вона охоплює весь навчально-виховний процес, усю систему діяльності спеціальних закладів. Для створення системи занять АФВ, яка спрямована на корекцію рухових порушень потрібно мати об'єктивну інформацію про особливості фізичного й психофізичного розвитку дітей із депривацією слуху. Цілеспрямований вплив на комплекс природних властивостей організму за умови диференціювання фізичних навантажень з урахуванням індивідуальних особливостей неповносправних може принести

бажаний ефект. При цьому зміни одних параметрів впливають на інші. Це положення потрібно враховувати в ході корекційно-виховної роботи [4, 6].

Важливою ланкою комплексу корекційно-виховної роботи в спеціальних школах є залучення дітей із розладами слуху до активних занять фізичною культурою та спортом з урахуванням їхніх психофізичних можливостей. Тому на заняттях із фізичної культури для дітей із депривацією слуху поряд з існуючими загальними завданнями (оздоровчими, освітніми, виховними) передбачають і специфічні – корекційні. Від позитивного виконання завдань корекції порушених рухових функцій у повному обсязі залежить розв'язання загальних завдань, зокрема підвищення рівня фізичної підготовленості за допомогою розвитку фізичних якостей дітей із порушеним слухом. Процес розвитку фізичних якостей і навчання рухів дітей із депривацією слуху дає змогу значною мірою нівелювати відмінності в розвитку рухових навичок між ними та їхніми здоровими однолітками.

Корекційно-виховна діяльність в АФВ дітей із депривацією слуху спрямована на забезпечення повноцінного фізичного розвитку, підвищення рухової активності, відновлення та вдосконалення психофізичних здібностей, профілактику вторинних відхилень у розвитку, виконання складних завдань соціальної адаптації особистості, допомогу в засвоєнні школярем ціннісно-нормативної системи суспільства, виховання психологічних і моральних якостей, раціональну організацію дозвілля, спілкування тощо. Усе це позитивно впливає на психологічний стан школярів з обмеженими можливостями слуху, суттєво оптимізує життєві інтереси та ціннісні орієнтації. Так, наприклад, засвоєння дітьми з депривацією слуху мобілізаційних цінностей фізичної культури дає змогу покращити здібність до раціональної організації свого життя, підвищує внутрішню дисципліну, зібраність, швидкість оцінювання ситуації та прийняття рішення, мужність, силу волі, наполегливість у досягненні поставленої мети й інші важливі риси характеру [7, 8].

Для раціонального фізичного виховання загалом і, зокрема, для дітей молодшого шкільного віку з депривацією сенсорних систем двох уроків фізичної культури на тиждень недостатньо. У зв'язку з цим виникає необхідність створення умов для роботи гуртків і секцій фізкультурно-оздоровчої спрямованості з метою корекційно-виховної роботи у вільний від навчальних занять час [2, 4, 5, 9]. Участь школярів із порушенням слуху в позакласних заходах дасть змогу збільшити рухову активність ще, як мінімум, на чотири години на тиждень. Відповідно, потрібно переглянути зміст корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху засобами АФВ спеціальних шкіл-інтернатів.

У ході дослідження встановлено, що рекомендовані програмою Міністерства освіти два навчальні заняття на тиждень для проведення корекційно-виховної роботи молодших школярів недостатньо. Практика свідчить, що для дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху потрібні щоденні цілеспрямовані заняття фізичною культурою – безперервного АФВ у вигляді занять із розвитку фізичних якостей, ігрових занять на основі загального сюжету, занять із використанням сучасних інноваційних, нетрадиційних методик фізичного виховання.

При практичному застосуванні плану корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху в процесі безперервного АФВ потрібно використовувати такі форми занять: уроки фізичної культури, диференційовані заняття з ЛФК, індивідуальні корекційні заняття, заняття з інноваційних методик фізичного виховання (фітбол-гімнастика, елементи стретчингу, бодіфлексу, калланетики) і нетрадиційних (хатха-йога, дихальна гімнастика, гімнастика для очей та ін.) методик фізичного виховання в режимі дня спеціальної школи-інтернату. Саме ці форми занять і створюють процес безперервного АФВ.

Застосування плану корекційно-виховної роботи молодших школярів із депривацією слуху в процесі безперервного АФВ дасть змогу обґрунтувати її соціально-адаптивну значущість як шлях і засіб покращення показників фізичного розвитку, підвищення рівня фізичної підготовленості й зміцнення здоров'я цієї категорії дітей. На диференційованих заняттях з ЛФК потрібно використовувати спеціальні вправи для розвитку й зміцнення м'язово-зв'язкового апарату (зміцнення м'язів спини, живота, плечового пояса, нижніх і верхніх кінцівок), дихальні, коригувальні вправи на розслаблення й розтягування м'язів, на рівновагу; загальнорозвивальні, індивідуальні спеціальні вправи, ігри. Диференційовані заняття з ЛФК спрямовані на активізацію функціональних можливостей організму для відновлення порушених функцій, загальне зміцнення здоров'я та корекцію вторинних відхилень у показниках фізичного розвитку й фізичної підготовленості школярів із депривацією слуху.

Мета індивідуальних занять – корекція найбільш виражених індивідуальних вторинних відхилень у фізичному розвитку й фізичній підготовленості глухих школярів. На індивідуальних заняттях потрібно включати індивідуальні спеціальні вправи: для зміцнення зводів стопи, м'язового корсета; на формування навички правильної постави; для м'язів черевного преса, для м'язів бічної поверхні тулуба; для корекції дрібних рухів пальців рук. Нижче наведено зразковий план занять на тиждень безперервного АФВ глухих школярів 6–10 років (табл. 1).

План занять на тиждень безперервного адаптивного фізичного виховання молодших школярів із депривацією слуху

	Урок фізичної культури	Диференційовані заняття з ЛФК	Індивідуальні заняття	Заняття за нетрадиційними методиками	Інноваційні заняття	Домашні завдання
Понеділок	+			Карти № 8, 9		+
Вівторок		Карти № 1, 3			Карти № 12, 13	+
Середа			Карти № 5, 6, 7			+
Четвер	+			Карти № 10, 11		+
П'ятниця		Карти № 2, 4				+
Субота			Карти № 5, 6, 7			+
Неділя					Карта № 14, 15	+

Умовами реалізації методичних рекомендацій з добору засобів АФВ є:

- лікарсько-педагогічний контроль;
- ступінь приглухуватості й знання супутніх (вторинних) відхилень;
- усебічне вивчення дитини та облік індивідуальних особливостей її розвитку в процесі навчальної діяльності.

При цьому під час проведення різних форм занять дотримувалися таких методичних рекомендацій:

- зміст корекційної роботи на заняттях безперервного адаптивного фізичного виховання визначали залежно від фізичного розвитку, фізичної підготовленості й супутніх (вторинних) порушень кожного школяра;
- планування засобів адаптивного фізичного виховання з урахуванням темпу й швидкості засвоєння навчального матеріалу здійснювали на основі диференційованого та індивідуального підходів;
- у процесі всієї корекційної діяльності забезпечувався комплексний медичний контроль і діагностика фізичного розвитку й фізичної підготовленості школярів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Життєдіяльність дітей із депривацією слуху в школі-інтернаті має певну своєрідність у змісті й формах корекційно-виховної роботи, побудованій на основі диференційованого й індивідуального підходів до організації побуту, ігор, вільного часу дитини. Проведений аналіз організації колективного (уроки фізичної культури), диференційованого (заняття з ЛФК) й індивідуального навчання, запровадження інноваційних і нетрадиційних занять із фізичного виховання свідчать про важливість цього напрямку в загальній системі безперервного адаптивного фізичного виховання як фактора, що забезпечує реабілітацію дітей та їх інтеграцію в здорове співтовариство однолітків. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці корекційно-виховної технології засобами АФВ, спрямованої на реабілітацію та соціальну адаптацію молодших школярів із депривацією слуху в здорове життя однолітків.

Джерела та література

- Абилова Э. Н. Особенности развития двигательной сферы глухих детей младшего школьного возраста / Э. Н. Абилова // Дефектология. – 1992. – № 4. – С. 37–43.
- Байкина Н. Г. Коррекционные основы физической культуры глухих школьников : дис. д-ра пед. наук / Н. Г. Байкина. – М., 1992. – 438 с.
- Бертынь Г. П. Модель специального коррекционного образовательного учреждения для глухих / Г. П. Бертынь, Н. А. Соловьёва // Дефектология. – 1993. – № 6. – 14 с.
- Болонов Г. П. Физическое воспитание в системе коррекционно-развивающего обучения : прогр. закаливания, оздоровления, организации игр, секций, досуга / Г. П. Болонов. – М. : ТЦ Сфера, 2003. – 160 с.
- Дмитриев А. А. Физическая культура в специальном образовании : [учеб. пособие] / А. А. Дмитриев. – М. : Академия, 2002. – 176 с.
- Карабанов А. Г. Корекція фізичних недоліків глухих школярів у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А. Г. Карабанов. – Луцьк, 1999. – 16 с.
- Киргизов А. П. Разработка и реализация оздоровительно-коррекционного процесса по физическому воспитанию у глухих детей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Киргизов Артем Павлович. – Улан-Удэ, 2011. – 23 с.
- Колишкін О. Використання засобів адаптивної фізичної культури під час корекції рухових порушень дітей з розладами слуху / О. Колишкін // Дефектологія. – 2002. – № 3. – С. 22–24.
- Ростомашвили Л. Н. Концепция адаптивного физического воспитания детей младшего школьного возраста с сенсорными и множественными нарушениями / Л. Н. Ростомашвили // Адаптивная физическая культура. – 2008. – №2 (34). – С. 7–12.
- Шапкова Л. В. Частные методики адаптивной физической культуры : учебник / под общ. ред. Л. В. Шапковой. – М. : Сов. спорт, 2007. – 608 с.

Анотації

Актуальність. Діти з депривацією слуху протягом дня не виконують фізіологічно необхідну кількість рухів, а нерационально організовані фізкультурно-оздоровчі заходи не дають чинного ефекту в зміцненні здоров'я. Звідси очевидна необхідність наукового обґрунтування фізичного виховання дітей із депривацією слуху, розробки засобів, методів і форм організації корекційно-виховної роботи з ними. Мета – розкрити зміст і план корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху засобами АФВ спеціальної школи-інтернату. Результати – розроблено зміст і план корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху засобами АФВ. Висновки: зафіксовано позитивний вплив корекційно-виховної роботи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху на покращення показників їхнього фізичного розвитку, підвищення рівня фізичної підготовленості, зміцнення здоров'я, соціальної адаптації.

Ключові слова: корекція, молодший, депривація, слух, школяр.

Светлана Демчук, Наталия Базельчук. Коррекционно-воспитательная работа детей младшего школьного возраста с депривацией слуха средствами АФВ. *Актуальность.* Детями с депривацией слуха в течение дня не выполняется физиологически необходимое количество движений, а нерационально организованные физкультурно-оздоровительные меры не дают действующего эффекта в укреплении здоровья. Отсюда вытекает необходимость научного обоснования физического воспитания детей с депривацией слуха, разработки средств, методов и форм организации коррекционно-воспитательной работы с ними. Цель – раскрыть содержание и план коррекционно-воспитательной работы детей младшего школьного возраста с депривацией слуха средствами АФВ специальной школы-интерната. Разработаны содержание и план коррекционно-воспитательной работы детей младшего школьного возраста с депривацией слуха средствами АФВ. Выводы: зафиксировано положительное влияние коррекционно-воспитательной работы детей младшего школьного возраста с депривацией слуха на улучшение показателей их физического развития, повышение уровня физической подготовленности, укрепление здоровья, социальной адаптации.

Ключевые слова: младший, депривация, слух, школьник, коррекция.

Svitlana Demchuk, Nataliya Bazelchuk. Correctional and Educational work of Children of Junior School age with Hearing Deprivation by Means of Adaptive Physical Education. *Topicality.* Children with hearing deprivation during the day don't execute physiologically necessary number of moves, but not rationally organized physical cultural and health-improvement measures don't provide functioning effect in health strengthening. It follows the necessity of scientific grounding of physical education of children with hearing deprivation, development of means, methods and forms of organization of correctional and educational work with them. Objective: To reveal the contents of the plan and correctional and educational work of primary school children with hearing deprivation by means of adaptive physical education of a special boarding school. Results: it was developed the content and plan of correctional and educational work of children of junior school age with hearing deprivation by means of adaptive physical education. Conclusions: it was recorded the positive influence of correctional and educational work of children of junior school age with hearing deprivation on improvement of indices of their physical development, increasing the level of physical preparedness, health strengthening, social adaptation.

Key words: junior, deprivation, hearing, pupil, correction.